

ЗА БУКВЕНИТЕ

КИРИЛО МЕТОДИЕВСКИ ВЕСТНИК

ОПИСМЕНЕХЪ

ИЗДАВА УНИВЕРСИТЕТЪТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ • ГОДИНА XLIII • БРОЙ 64/АПРИЛ 2021 г.

Слова за великия българин

Румен Радев
Президент на Р България

Високо оценявам родолюбивото начинание за тържествено отбелязване на 200-годишнината от рождението на идеолога на българската национална революция Георги Раковски.

Несломимата вяра в историческото право на българския народ да извоюва гържливостта си от вековния поробител вдъхновява плеяда дейци на Българското възраждане. Георги Раковски бе първият, за когото свободата на България не

трябваше да е подвластна на случая, а резултат на предварително планирана национална революция.

Просветител и идеолог, Раковски отрано прозря, че за успеха на народното дело е нужна не само смелост, но и образование; че пътят към свободата се извървява от просветени лоджии, които да водят борбата с разум и решителност. Затова през април, когато ще отбележим 200 години от рождението на този велик българин, нека си спомним, че за него висша ценност бе именно просвещението, което разпалва любов към Родината и съхранява националното съзнание.

Убеден съм, че и днес, когато отново се нуждаем от духовния пламък на нашите възрожденци, народът ни ще продължи с чест да следва моралните завети на Георги Раковски, който посвети живота си на свободата на България.

Тази година отбелязваме 200 години от рождението на Георги Стойков Раковски. Безспорно той е една от най-големите, най-смелите и най-силните личности в националната ни памет. Затова великият българин – учен, поет, мечтател, визионер, завинаги ще остане в съзнанието ни като един от най-важните предсвободженски строители на съвременна България.

Георги Раковски е сред идеолозите и първостъздателите на идеите за българската национална революция. Той е първият български революционер с трайни и последователни идеи за националноосвободителната ни кауза. Той е съчетание от воля и енергия, интелект и действия. Със своята пламенна публицистика, с теоретичните си и практически насочените трудове и планове, с авторитета си на енциклопедична личност Раковски възпитава цяло поколение, което продължава и доразвива неговото дело.

Нека съхраняваме и предаваме на децата си споме-

Цвета Караянчева
Председател на Народното събрание на Р България

на за този голям културен историк, етнограф, публицист и мемоарист, войвода и политик – необятна и необикновено голяма личност. Нека паметта за Раковски остане за нас и за идните поколения за него като институция, велик, неповторим българин, едно от най-ярките възплащания на духа на Българското национално възраждане. Защото за свободата на Родината са се борили много наши революционери и герои, но няма съмнение, че сред тях винаги ще блести с особена сила името на Георги Раковски.

Днес той може да бъде

пример за всички нас, защото повече от всякога имаме нужда от неговите завети и безпределна любов към Родината – за да помним, че трябва да обичаме България и да пазим националните си идеали. Раковски винаги ще бъде нашият истински политически идеал и знаме, изключителна личност, пред която можем само да се прекланяме и никога да не забравяме. Вярвам, че от делата на големите синове на България, сред които със златни букви се откроява и това на Георги Раковски, можем да почерпим сили и енергия, решителност и кураж, за да се справим с предизвикателствата на съвременния свят. Нека всеки ген си напомняме, че общобългарските успехи и постижения биха били неговата събдната съкровена мечта. Нека се стремим с делата си да бъдем достойни българи – такива, каквито той вярваше, че ще бъдем! Вечна памет и поклон пред гения и искрения патриот Георги Раковски!

Красимир Каракачанов
Зам. министър-председател по обществен ред и сигурността
Министър на отбраната на Р България
Патрон на националните чествания за Г. С. Раковски

Навършват се 200 години от рождението на бележития българин Георги Стойков Раковски. Видният котленец заема водещо място в нашата нова история – народът му отрежда достойно мястото на патриарх на организираното българско националноосвободително движение. Неговият остър ум, усетът към изконните български ценности и последователността на делата му го издигат до най-високите места в пантеона на народната вяра, правдата и свободата.

Неговата далновидност и военноорганизаторска дейност свидетелстват, че като идеолог, стратег

и основоположник на националноосвободителната борба срещу петвековното османско иго Раковски безспорно притежава несломима воля, кипяща енергия, широк политически и военен кръгзор. Доказателство за това са и създадените от него планове от 1861 и 1867 г. за освобождението на България. В тях ясно проличават разбиранията му относно набирането, организацията, командването и дисциплината на българската народноосвободителна войска. Нещо повече, Раковски търси и избира най-смелите, най-добре подготвените и най-преданите българи, които да се бият за свободата на България.

Днес отдаваме дължимото на този национален герой, като го почитаме достойно, спомняйки си за неговия личен пример, самоотверженост, последователност и непреклонна любов към Отееството. Искрено вярвам, че патриотизмът, който ни завеща Георги Раковски, няма да остане само спомен от миналото, а напротив, ще ни помага да си спомним за онези, които се родиха, за да умрат в името на една велика кауза – България!

С гордост ви приветствам по повод организирането и провеждането на националните чествания, посветени на 200 години от рождението на Георги Стойков Раковски. За мен и за Министерството на културата на Република България е огромна отговорност да сме част от отбелязването на значимата годишнина и от възкресяването на образа на един българин, който съвместява в себе си нашия общ стремеж родината ни да пребъде.

Вярвам, че сърцето на всеки наш сънародник се изпълва с огромно възлнение дори само при произнасянето на името на публициста, поета, писателя, дипломата, политика, родоначалника на националноосвободителното ни движение и светла личност, чието име Военната академия „Г. С. Раковски“ носи повече от достойно.

В общата памет на народа ни неговата фигура винаги се е нареждала до колосите Ботев и Левски и извиква и днес чувство на гордост и признателност към живота и делото му. Живот, отда-

Боил Банов
Министър на културата на Р България
Патрон на националните чествания за Г. С. Раковски

ден на мисията националните ни интереси да бъдат защитени, Родината и народът ни да бъдат свободни и да се развиват по своя път и със собствени сили. Вярвам, че и днес имаме необходимост от неговото напътствие и от неговата вяра, че сме способни и можем, че сме най-силни, когато сме единни.

Виждам нещо дълбоко символно в този юбилей тъкмо в годината, когато цялото човечество се бори с всички сили за своето ново възраж-

дане, за възстановяването на живота ни от пандемията от Ковид-19.

Радостно е, че календарът на тържествата обхваща всички възрастови групи, защото вярвам, че обичта към България и нейните достойни синове се заражда дори преди ученическия чин, но продължава да се развива дълго и след университета. Затова е похвално, че наред с училищата и висшите училища като УниБИТ много активно се включват и Националната библиотека и музейната мрежа в страната.

Позволете ми да приветствам всички партньори на инициативата, с която, вярвам, ще продължим да допринасяме за изграждането на новата българска гържава в духа на европейските ценности и за грижата за съхраняването на българската национална идентичност и родова памет.

Пожелавам на юбилейното издание на вестник „За буквите – О писменехъ“ да стигне до сърцето на всеки истински българин!

Георги Стойков Раковски

Навършват се 200 години от рождението на легендарния революционер и книжовник Георги Раковски. Личността, която осветли пътя на националното ни възраждане и даде първите импулси на посветилите се на освобождението на България от османско иго. Епохалното му дело на мислител, изтъкнат революционер и духовен водач, поет, историк, етнограф и фолклорист го превръщат в едно от звездните явления на българската възрожденска история и култура през XIX век.

Участието му във всички етапи на освободителното движение: борбата за независима българска църква, последвалите просветителски тенденции и реализациите им, идеята за националната ни революция, разкриват необикновената му обич към България, както и дълбоката му вяра, че човек е длъжен да се жертва заради свободата на своя народ. Неслучайно под неговото ръководство се поставя началото на четническото движение – това е прелюдия към създаването на общонародна революционна организация в цялата страна. Своеобразен връх на революционните му стремления са неговите възгледи за стратегията и тактиката на българската

Проф. Ирена Петева
Ректор на УниБИТ

национална революция, неговият „План за освобождението на България“, съставянето на „Привременно българско началство“, организирането на двете български легиони през 1862 и 1867 г.

Наред с тях са проявите му на поет (поемата „Горски пътник“), редактор на вестниците „Българска дневница“, „Дунавски лебед“, „Будущност“ и др., на бележит автор на научни и ярко публицистични изследвания и статии, в които се поставя фундаменталният проблем за корените и смисъла на българския дух и култура, за мястото на българския народ в цивилизования свят – славянски и неславянски.

Г. С. Раковски пише политически обзори, предгово-

ри, памфлети, обобщаващи материали, в които засяга положението в България; отношенията ни със съседните държави; противопоставя се на фанариотите; анализира актуалната проблематика, отнасяща се до политиката на Цариград и на Наполеон III, до икономическото и политическото положение в Западна Европа; дава израз на различните си представи за освобождението на родината; проследява ролята на славянството в човешката история; обглежда многостранно ситуацията в Русия и политиката на императорския двор; изтъква специално значението на „европейския въпрос“, но и на „българския въпрос“ пред Османската порта.

Такъв широко скроен, високообразован просветител и революционер, мечтател и пророк е ренсансово устроеният Георги Раковски. Такъв е гражданският му облик, такава е неговата вяра, стигаща на моменти до фанатизъм. Такова е неговото възприемане на основополагащите категории на човешкото съществуване: винаги и на всяка цена обвързани с националната участ.

И днес ние трябва да се стараем да сме достойни за неговите идеи!

През 2021 г. се навършват 200 години от рождението на Георги Раковски и 75 години, откакто с Регентски указ №6 от 5 март 1946 г. на Военната академия се дава името на видния деец на българското националноосвободително движение. Тържествата ще продължат през цялата година и освен научната конференция с международно участие, на която Военната академия ще бъде домакин, ще включват проверка-заря в Котел, чествания в София, Пловдив, Бургас, Карлово, Раковски и на други места.

Събитията в памет на Раковски ще преминат под патронажа на зам. министър-председателя по обществения ред и сигурността и министър на отбраната Красимир Каракачанов и министъра на културата Боил Банов. Това е съвсем логично, защото Раковски създава първата по-съвременна организирана българска войскова единица, а същевременно прави опити да сътвори и да открои нашата идентичност като писател, публицист и етнограф – направеното от него в областта на културата полага основите на процеси, които са развити след възстановяването на българската държава.

Патронът на Военната академия остава в българската история като един от най-изтъкнатите дейци на националноосвободителното движение. Непокoleбим революционер, крупен теоретик и идеолог на борбата на българския народ, той по неповторим начин съчетава тогавашната най-напредничава политическа мисъл с практиката на въоръжената борба. Раковски изследва и оценява натрупания опит от разнообразните форми на съпротива, при която българският народ векове наред е проливал кръвта си, и стига до потвърждения от историята извод, че организираната в общонационален мащаб революционна борба е единственият начин за премахване на чуждото владичество.

Книжовното дело на Раковски е неразривно свързано със стратегическото му прозрение, че на революцията трябва да се служи с оръжие и слово, с перо и меч.

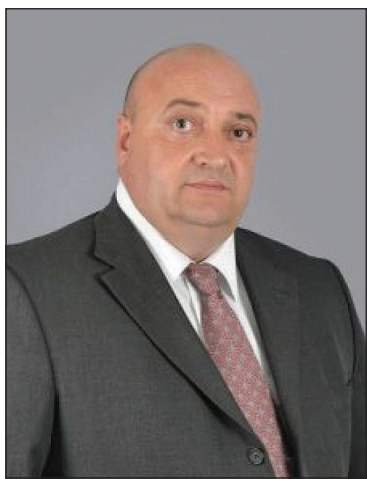

Ген.-майор г-р Груди Ангелов –
началник на ВА „Г. С. Раковски“

Културно-историческите, публицистичните и литературните му трудове са с широк тематичен обхват. И търсенията на историка, и постановките на учения, и призивите на журналиста, и виденията на поета са обединени от всеобхватния му патриотичен идеал.

Преминал през почти всички етапи на борбата против чуждото владичество, стигнал пръв до идеята, че само по пътя на нейното организиране и с участието на всички българи може да бъде извоювана жадуваната свобода, Георги Раковски се утвърждава като един от най-авторитетните й ръководители. Въпреки че през последните 11 години от живота си не се завръща в България, той се оформя не само като безспорен политически организатор и водач, но и като самобитен стратег и тактик, военен теоретик и идеолог на българското националноосвободително движение.

Приносът на Георги Раковски е илюстриран по отличен начин през 1937 г. от един от дейците на македоно-одринското движение Тома Карайовов: „Засаугите на Раковски са в две посоки: 1. Той даде на унижените от гърцизма българи доказателства в подкрепа на тяхната народна гордост и съдейства на борбата срещу гръцкото духовно робство. Тази борба свърши със създаването на независима българска църква. 2. Той превърна личната борба на хайдушките чети срещу турските заедейства в организирана революционна дейност с общонародна политическа цел – освобождаване от турска власт и създаване на независима народна държава. С последната своя дейност Раковски е смятан за патриарх на българската революционна мисъл“.

Коста Каранашев
Кмет на община Котел

Честването на 200 години от рождението на патриарха на българското националнореволюционно движение Георги Стойков Раковски е дата, изпълнена с историческа национална значимост и повод за постоянно преоткриване и преосмисляне на националните ни ценности, на определящата

им същност в съдбините на нацията, на съотносителността им към съвремието и отприщаността им към бъдещето. Отдал живота си на великото дело на българската национална революция, определил насоките за постигане на националния идеал, Раковски се издига като водител на българите още приживе, като и след смъртта си продължава да бъде вдъхновяващ пример за много поколения българи. 200-годишнината от неговото рождение е повод отново да се вгледаме назад и да почерпим от огромното му духовно наследство, да потърсим проекцията на духа и идеите му в днешния ден.

Тази годишнина е извор за поуизчерпаното ни национално самочувствие, а също така и повод да отгадем

почит на неговото огромно народополезно дело, вписало се във възрожденската ни история и допринесло за изкристализирането на националния идеал на България, включващ заветите и стремежите за свобода на всички българи, обединени в обща държава.

14 април е ден на признателност, в който всички ние – от най-малките до възрастните, ще поднесем цветя, ще сведем глави в знак на признателност към делото на Георги Стойков Раковски, на неговите съмишленици и съратници, ще се поклоним пред българските герои, на които дължим свободата си. Котел и котленци остават верни на заветите на своя велик син и се стремят да бъдат достойни за неговото име!

Признат национален водач

Проф. Пламен Митев

В хода на османските завоевания повечето от представителите на българската аристокрация и на висшето православно духовенство са избити или принудени да потърсят спасение в съседните ни страни. Само малка част от елита ни оцелява, но на цената на религиозното ренегатство или приемайки да служи на новите балкански господари. Така за няколко столетия българите са лишени от свои политически водачи, способни да обединят християнското население в борбата за отхвърляне на чуждото агарянско иго. Едва през първата половина на XIX в. се създават нужните предпоставки за формиране на малоброен, но лобородно настроен кръг от дейци, които се издигват като организатори и ръководители на най-ярките и най-масовите движения през епохата на Българското възраждане. Сред представителите на този нов национален елит, с идеите, посланията и делата си изтъква Георги Стойков Раковски.

За живота и митарствата на Раковски съществува значителна по обем научна и популярна книжнина, но въпреки това и днес – 200 години след рождението на Котленеца, продължаваме да се питаме на какво се дължи магнетизмът на неговата личност. С какво синът на Стойко Събеу и Руска Мамарчева успява да спечели доверието на своите сънародници, за да го припознаят за свой патрон и водач? Откъде черпи той невероятната си енергия и плам? Как успява да увлече последователите си и защо дипломатите на Европа се вслушват в неговия глас, четат вестниците му, следят всяко негово начинание?

В търсене на харизмата на Георги Раковски мнозина изследователи акцентират върху неговите индивидуални качества – силна воля, самодисциплина, последователност, решителност, борбеност, смелост, жертвоготовност. Към тях трябва да се добавят личното обаяние, поетичният и публицистичният талант, които Раковски безспорно притежава и които също спомагат за утвърждаването на авторитета и влиянието му в тогавашното българско общество. Но дали само механичният сбор от тези човешки достойнства е достатъчен, за да се открие авторът на „Горски пътник“ сред своите съвременници?

Не одобрявам популярните днес класации на националните ни герои по тяхното величие. Но ако трябва да си обясним защо някои от тях остават трайно в историческата ни памет, а други – кой по-бързо, кой по-бавно, потъват в забрава, определящи според мен не са само техните реални заслуги, а и примерът, който дават на днешните и на утрешните поколения българи за това, как те

самите са формирали у себе си качества на народни будители, църковни или политически водачи.

Трудно е всички изявени възрожденски дейци да бъдат подвеждани към общ алгоритъм или съизмервани с еднакъв аршин. И в случая с Раковски това е повече от очевидно, тъй като за неговото формиране и израстване като един от първите и най-почитани водачи на нашите предци от „дългия“ и драматичен XIX век много важна роля изиграват три фактора.

1. Житейският път на Георги Раковски е предопределен до голяма степен от материалните условия и възможностите, които предоставя на своите жители неговото родно място Котел – малко и почти неизвестно до средата на XVIII в. старопланинско селце, което само за няколко десетилетия се разраства осезаемо и преживява бурен подем, намерил израз в бързото замозване на местните търговци, занаятчии и предприемачи. Неслучайно впечатляващият стопански просперитет на Котел през XVIII и началото на XIX в. дава основание на специалисти от различни историографски школи да определят неговото развитие през периода на Ранното възраждане като своеобразен феномен. Белезите на стопанското израстване и на духовната пробуда могат да се доловят в обновяващия се архитектурен облик на селището, в нарасналата роля на общинското самоуправление, в създаването на местна книжовна школа и на добре функциониращи килийно и елино-българско училища. Тук живеят и творят някои от първите национални будители като поп

Милко Котленски и Софроний Врачански, тук се раждат плеяда дейци като Петър Берон, Атанас и Стефан Богориди, кап. Васил Вълков, Неофит Бозвели, Иван Кишелски, Анастас Гранитски, Стефан Изворски, Васил х. Стоянов-Берон – все ярки представители на възрожденската ни интелигенция и елит, които през втората и третата четвърт на XIX в. се издигват като всепризнати водачи на просветното, църковното и освободителното дело.

2. Вторият фактор, допринесъл

съществено за формирането на Раковски като личност, е неговото семейство. Дори и да имат легендарен характер твърденията, че родовите корени на фамилията са свързани със старата ни аристокрация от времето на Иван Шишман, православните традиции и паметта за средновековната българска държавност присъстват трайно във възпитанието на потомците на някогашния търновски болярин Михаил. Патриотичните струи влияят осезаемо в юношеските години на Съби (Сава) Стойков и покрай примера на неговия вуичо кап. Георги Мамарчев, към когото Раковски изпитва най-искрено уважение и почит.

В същата посока трябва да се открие и влиянието, което оказва върху личностното израстване на Раковски неговият баща – Стойко. С инакомислието си, с усета си към модерното и новото, с непримиримостта си към социалната несправедливост и закостенялостта на старите котленски първенци, Стойко Събеу допринася съществено за формирането на онези качества у Раковски, които му позволяват да се издигне

през 50–60-те години на XIX в. като безспорен лидер на многоликата и разединена българска емиграция.

3. Третата важна предпоставка за формирането на Георги Раковски като национален водач е неговото образование. Раковски тръгва на училище в родния Котел, но продължава обучението си в Карлово при един от най-авторитетните възрожденски даскали Райно Попович. В края на 1837 г. заминава за Цариград, където се записва в най-реномираното по онова време гръцко светско училище в Османската империя – Великата народна школа в Куручешме. Тук именно Раковски има възможност наред с географията, историята и астрономията да изучава философия, реторика, богословие, гръцки, латински. По-късно усвоява персийски и арабски, като в различна степен ползва, според свидетелствата на близките си сподвижници, седем езика. Енергичен и амбициозен, само за около десетина години той успява да натрупа широки познания в различни области, което е важна предпоставка за оформянето му като ерудит сред тогавашната българска интелигенция. Тъкмо тази солидна обща култура дава на Раковски самочувствието да проучва самостоятелно родната история, да се занимава с проблеми на лингвистиката и фолклора, да коментира компетентно геополитическите интереси на големите европейски държави, да участва в тънките дипломатически игри на съседските владетели, да се чувства равен на европейските политици и дипломати, с които се среща, за да обсъжда бъдещето на България и на Балканите.

Заслугите на Георги Раковски за политическата еманципация на българите са изключителни. Той пръв измежду възрожденските ни водачи осъзнава връзката на българския политически въпрос с големия Източен въпрос и с конкретната си дейност прави много за организирането на различни общобалкански инициативи срещу Високата порта. Като идеолог и ръководител на българската емиграция Раковски успява не само да очертае тактиката и стратегията на освободителното движение, но и да подготви ново поколение дейци, които продължават започнатото от него дело и показват на света, че българите са достойни за своята свобода.

Георги Раковски има безспорни заслуги и в областта на просвещението. Талантлив писател и публицист, запален историк и етнограф, той умело съчетава качества на революционер и будител, на книжовник и учен, и всичко това в голяма степен той дължи на родния Котел, на семейството и на училището. С това той и неговото дело и днес, и утре, винаги ще е пример за българите.

Комел в творчеството на Раковски

Вера Таскова, Исторически музей – Комел

Литературното дело на Раковски има своите дълбоки корени в обществено-политическите условия на времето, в народното творчество, в съзидателната настройка на личността му и не на последно място – в родния край като сумарен израз на всички благоприятстващи този процес фактори. Комел присъства в творчеството му в три основни аспекта – като природа, като селище с богато минало и с принос към делото на своите велики чедра.

Израснал сред дивната природа на Котленския балкан с хайдушките легенди и предания, с необикновената атмосфера на тайнственост и величавост, Раковски я попива дълбоко в себе си и по-късно я претворява живо и въздействащо в своите творби. Най-пълно оживява тя в поемата „Горски пътник“, в стихотворението „Спомен месторождения“ и в описанието на града в „Замечания Горского пътника“. Балканът за Раковски е извор на романтика, красота и гордост, на свободолюбиви пориви, които карат неговото сърце да възкликва: „Там! Там скоро трябва да идя,/ съдба отечества мене зове,/ лесища, планини ща д' обидя,/ наша свобода там ще с основе!“.

Непоколебима е вярата на Раковски, че именно в Балкана ще изгрее

във втория си аспект – като селище с богат социален живот – Комел присъства в поетични творби, в „Повестност и описания старого Котла“, в „Житието“, „Неповинен българин“, „Показалец“ и др. В „Похвала села Котла“ родното място все още присъства само с красотата на природата и с величавото си минало: „прохлади високи планини,/ на върхи с крепости, с твърдини,/ где стражари бодри Вардили,/ знакове в Преслав давали“, докато в „Спомен месторождения“ авторът се възвема до по-големи поетични висини, одухотворява родното място, обазря по-ярко палитрата от чувства, ос-

миналото на Комел, преувеличава ролята му, приписва му преголеми предопределения в съдбините на народа ни, но всичко това е подчинено на един цялостен и дълбок замисъл и има за цел да служи на един висш обществен идеал.

Но ако идеализира природата и миналото на родния край, то съвсем трезв и реалистичен поглед има той върху съвременните процеси, протичащи в обществения и стопанския живот на селцето, върху сблъсъка на интереси и характери. Най-ярко това оживява в „Неповинен българин“. Тук тонът му е ту жлъчен, ту гневно-саркастичен, дълбоко изповедален и

Изглед на стария Котел – снимка направена през 1892 г. 76 години преди отожаряването на града

вобождава стиха и така стига до по-въздействащи внушения и поетични обобщения.

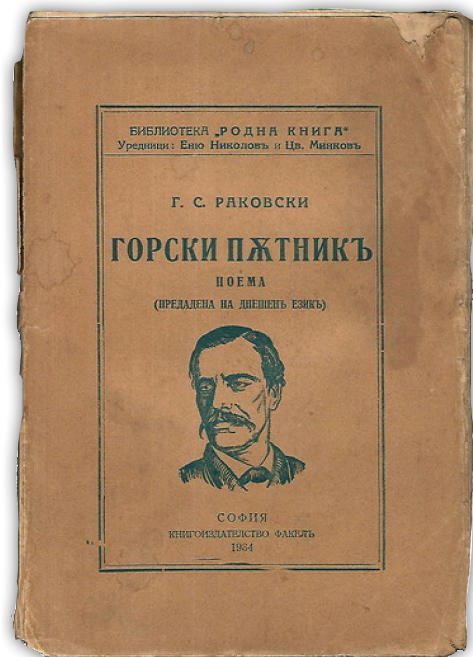
Несъмненият му творчески талант особено силно се изявява в мемоарните му творби, където родният Комел е скелетът на повествованието. Раковски се прехласва и прекланя пред стореното от котленци в родната история: „Скажут же стари яко на месте сем съзидан бил стар Котел, град велик“.

Ключ към разбирането за неговото величие са начинът на живот на котленци, тяхната нравственост и духовният им свят. И Раковски смело се впуска в нови изследователски сфери. Във всички свои етнографски, етимологични и езикови проучвания той отделя достойно място на Комел. Още в „Замечания первой части Горского пътника“ той описва множество котленски обичаи, а в „Показалец“ задълбочава тази линия. И това не е чудно, като се има предвид, че именно в Комел в края на 1854 г. се пробужда интересът му към народното творчество. Крайният му патриотизъм го води до оценки от рода: „Наш Котел после надежня болгарского царства е дал първи зраци просвещения“. Той идеализира

искрен, речта му изобилства от метафори, епитети и сравнения. Това негово епично повествование се превръща в документ с голямо историко-познавателно и обществено-възпитателно значение. То е много сериозен опит за обрисуване на всички аспекти на робството, и то с голяма проникновеност, психологическа дълбочина и идейно-емоционална сила. В същото време, наред с общите внушения, е дадена детайлна, дълбока и точна картина на града от онези дни: „Котел за слава и чест на България да ражда добри и прочути граждани българи, както е било някога“.

Раковски дава ценни сведения за стопанския живот, за еснафите, организацията на труда, стремежите за материална осигуреност, знание, българско църковно служение. Описанието е и задълбочено изследване, и ярка публицистика, и извор на родолюбие, и просто добра литература. Хубава като хубавия Котел – този Котел, с който Раковски толкова се гордее и делото на чиито синове слави така, както те славят българския дух.

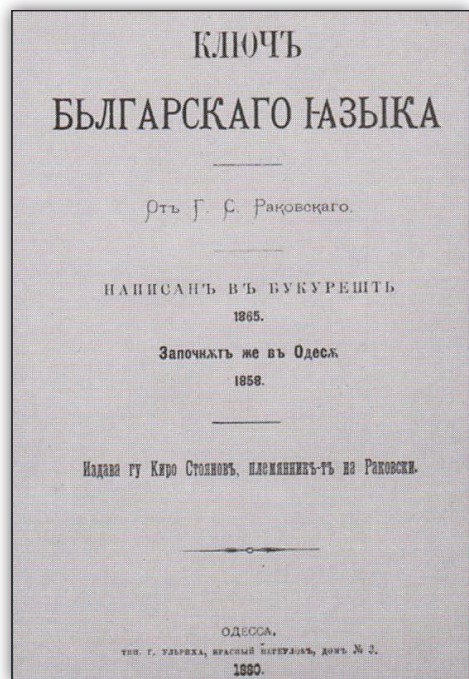
Именно приносът на тези велики котленци е третият аспект, в който родното място се разкрива в творчеството на Раковски.

Сред тях на първо място е бащата Стойко Попович, от когото Раковски се възхищава: „Баща ми имаше желязна воля и огнен патриотизъм“. В „Житието“ той изтъква с гордост и приноса на чичо си Дачо за разгрома на Индже.

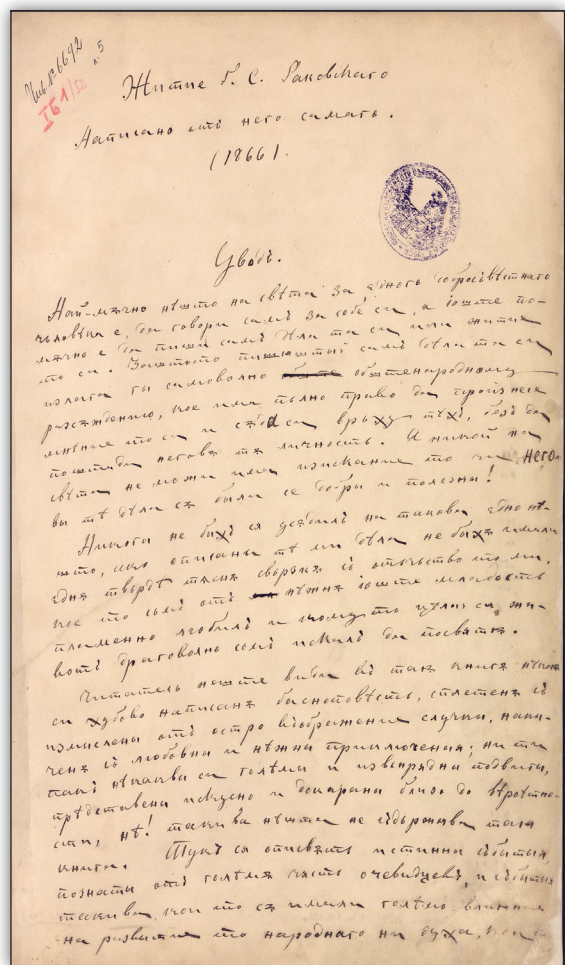
Най-силно влияние върху него оказва обаче вуйчото – прославеният капитан Георги Мамарчев. В „Замечания Горского пътника“ той отделя десетина страници на него и събитията от 1829-1830 г. Повествованието не е просто регистриращо, то е страдна защита на българската кауза и славослов за един велик българин. Изключително въздействие върху Раковски оказва и архимандрит Неофит Бозвели, тласнал го с огнените си проповеди да поеме трънения път на пожертвование за Отечеството. За колоса на българските черковни борби Раковски пише в статията си „Много наши българи...“ и особено в „Българский за независимост им свещенство днес възбуден въпрос“. Говори със суперлативи за Неофит и се чувства в дълг към своя учител. С гордост и преклонение се отнася той и към г-р Петър Берон, книжовниците Купиловски, Гранитски, Изворски, към хайдутите, откърмени в Комел, и заключава: „Бъдете достойни да не паднем по-долни от наши прагдове, но да покажем и днес още, че се то чувство владее в Котел“.

Животът и делото на Раковски са най-яркото доказателство за достойно съхранено и продължено славното име на родното място, на умението за концентриране в една само личност на безброй добродетели, на стремленията на една цяла нация, на неизтощимата енергия да ги разбуди и раздвижи. Затова Раковски е символ на една цяла епоха, затова той напълно се слива със славния Котел и със своята изстрадала, но възвемаша се Родина.

българската свобода. При него природата на хайдушкия Балкан не е просто фон на действие, тя е самостоятелен образ с важни идейни и художествено-естетически функции. За първи път се забелязва и чисто съзерцателно отношение към нея – явление, непознато в дотогавашната литература. Така Балканът израства в творчеството на Раковски като сборен образ на българския национален дух, като видение, вещаещо пророчества и открояващо историческия смисъл на българските съдбини.

Роденият в Котел през 1821 г. в семейството на заможния търговец Стойко Попович и Руска Мамарчева Съби Стойков има бурен живот. Кръстен е на дядо си, но остава в историята като Георги Раковски. Виждаме го ангажиран в различни дейности от обществено-политическия живот на българите през втората и част от третата четвърт на XIX в. Изявява се като публицист, писател, етнограф, адвокат, търговец, преводач. Той е сред идеолозите и създателите на организираното революционно движение на българите.

Стигналият до нас документи, по-голямата част от които се съхраняват в Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, осветляват живота и делото на великия българин, както и политическите, културните и стопанските процеси у нас през XIX в. За съществуването им съобщава през 1880 г. Киро Стоянов – племенник на Г. Раковски, в предговора на „Ключ българского языка“. От него става ясно, че Г. Раковски поверява документалното си наследство на сестра си Неша, а тя го предава за съхранение на Никола Балкански – негов братовчед. След спорове между наследниците за правото на собственост над архива, както и за откупването му от държавата, този ценен масив от документи е предаден на Етнографския музей, а през 1924 г. – в Архивния отдел на Народната библиотека в София.

Разностранната дейност на видния компелец е описана по блестящ начин от Иван Вазов:

**Чухме ний твоите горди викове,
когато при Сава и при Дъмбовица
викна пръв
„Свобода! Сяйна е зорница!“
И ту с перо остро,
ту с гореща реч надеждите
сейше наблиз и далеч.**

Доброто образование, съчетано с политическия опит, активната публицистична и революционна работа утвърждават Г. Раковски като лидер сред дейците на националноосвободителното движение. В сложната

С перо и меч по път

международна обстановка на Балканския полуостров той прави опити да ориентира българите и да настръчи революционните си сподвижници. Чрез поемата „Горски пътник“ разпалва патриотични чувства, възкресява спомена за хайдутски войводи, а от страниците на в. „Дунавски лебед“ остро критикува султанското управление. С годините у него постепенно изкрystalизира идеята как българите да отхвърлят чуждата власт.

Поетият решителен курс към подготовка на въстание в България намира израз в думите „по-добре смърт, нежелам такъв живот“. В периода на най-активната му революционна дейност в очите на младите българи той е българският Гарибалди. Стоян Буйнов изразява становището на „верните приятели“ в Цариград: „Българский народ е многочислен, храбър и постоянен, но кой ще стане български Гарибалди? Всеки казва: надежда е на дядо Раковски“.

С действията си той оправдава очакванията. Към средата на 1861 г. от Белград се заема с подготовката на въстание в България. Опитва се да намери средства и оръжие, а през пролетта на 1862 г. българските емигранти в Белград създават военно формирование, известно с името Първа българска легия. През юни 1862 г. легионерите вземат участие в сраженията с турския гарнизон край Белград. Есента на същата година Сърбия и Османската империя уреждат спора, подписан е протокол, според който чуждестранните доброволчески формирования се разпускат.

През 1863 г. в Атина и Цетине Раковски води преговори като пратеник на Сърбия за приобщаване на Гърция и Черна гора към съвместни действия срещу Турция. Разочарован от двучинната политика на съседите, през септември 1863 г. Раковски се установява в Букурещ, където издава вестниците „Будущност“ и „Бранител“, в които пропагандира идеите за общи действия на балканските народи против Османската империя.

Към края на живота си вече е убеден, че свободата може да се постигне със собствени сили. Създава Върховно народно българско тайно гражданско началство (1866), ръководено от Привременен закон за народните горски чети за 1867 лето.

На 9 октомври 1867 г., изтощен от туберкулоза, умира Г. Раковски, когото Вазов описва като „мечтател безумен, образ невъзможен, на тъмна епоха син бодър, тревожен...“.

200 години след рождението на Георги Раковски делото му не е забравено. Стотици изследвания и художествени портрети са посветени на неговата личност. В знак на почит тленните му останки са положени в пантеон в родния му град, няколко селища носят неговото име, в много населени места има паметници, барелефи, паметни плочи. Извървял житейския си път с мисълта „Любовта към Отечеството превъзхожда всички световни добрини“, той е пример за всички поколения българи.

Д-р Руслан Иванов, отдел „Български исторически архив“, НБКМ

В сбирката „Изобразително изкуство“ на Националния военно-исторически музей се пази картина, заведена под името на Георги С. Раковски. Отбелязано е, че е откупена от Елена М. Тодорова от София през 1942 г.

Картината е 67 x 90 см. В центъра ѝ е представен Раковски в цял ръст с оръжие. Облечен е в народно облекло, което условно може да се приеме и за въстаническо. Фигурата му е леко обърната надясно, здраво стъпила върху равна земна повърхност. Сресаната коса и обръснатото лице с дълги увиснали в краищата мустаци откриват високото му чело. Погледът е остър, а брадичката – с волево изражение. Познатата от снимките портретна прилика излъчва вътрешна решимост. Раковски е облечен с разтворена горна вълнена дреха – антерия с дълги и широки ръкави, с естествения светъл (бозов) цвят на плата. Вижда се яката на бяла риза и елече, обточено със светли, може би сърмени конци. Левият горен край на елечето е с украса, наподобяваща конту-

рите на лъвско изображение. Раковски е препасан с широк вълнен пояс, над който изпъкват силех за носене на оръжие и снаряжение. В дясната страна на пояса е втъкнат пищов с дълга цев, а на лявата страна е прикрепена с поясен портупей сабя с ножница. Раковски е в широки от тъмночервеникава аба потури. Краката са с бели навуца и навити върху тях черни върви. Вляво ниско долу се вижда окоп. По протежението му стоят обърнати към Раковски група мъже с въстаническо облекло и с пушки. Те са с гръб към бермата и насипа на окопа. Окопът е разрушен до земната повърхност и затова ясно се откроява фигурата на Раковски. Над насипа се вижда бюст на коленичил, брадат мъж, въоръжен с пушка и ятаган. С дясната си ръка той се подпира върху окопа. В лявата държи изправено трицветно (червено, бяло, зелено) с увиснали краища знаме. В горния край е поставена пика с листовидна форма и с пръстен в долния край.

Окопът с намиращите се в него хора, знамето и знаменосецът определено навеждат на мисълта, че в конкретния случай няма обикновено портретуване на Раковски. По-скоро фигурата му е част, акцент, център на многофигурна композиция, която трябва да се свърже с определено историческо събитие. Като имам предвид развитието на националноосвободителното движение в началото на 60-те години на XIX век, сюжетът на картината единствено може да се свърже с бойната дейност на Първата българска легия в Белград през 1862 г. и с участието на Раковски в нея. Тогава в началото на юни (5/17) и в следващите дни под ръководството на Раковски българските легионери се бият с турските войници от Белградския гарнизон от окоп, около Сръбска круна. В спомените на участниците има достатъчно сведения за това.

Дейността на Легията се свързва и с наличието на нейния боен символ – трицветно знаме. В спомените на един от участниците то е упоменато, но с друг ред на цветовете му подредба: зелено, бяло, червено. За знаменосец е избран Димитър Николов Зааралията от с. Карабурун, Старозагорско.

Приликата между познатия портрет на Георги Стойков и неговия образ от картината на италианския художник Андреа Сако „Раковски с хайдушка дружина в Балкана – 1854 г.“ също навежда на мисълта, че двете картини са дело на един и същ автор. И в двете картини краката на Раковски надолу от коленете са

я към безстържето

нарисувани еднакво неубедително – слаби, тънки. Това създава впечатление, че Раковски е обут в бели тънки потури, а не в обичайните вълнени и с навити отгоре навуца. Този нюанс говори за единство в стила на художника. Биографичните сведения за него са оскъдни.

Известно е, че през 60-те години на XIX век Сако е учител по рисуване в Букурещ и в Белградската мъжка гимназия. Първата картина, за която споменах, възпроизвежда епизод от живота на Раковски, свързан с Кримската война (1853 – 1856 г.). През лятото на 1854 г. той прави опит да се присъедини със своята дружина към преминалите в Северна Добруджа части от руската Дунавска армия. По всяка вероятност епизодът е пресъздаден от художника по разказа на самия Раковски.

Същото по всяка вероятност се отнася и до втората по хронология картина със сюжет от дейността на Първата българска легия в Белград през 1862 г. Може би и двете картини са създадени за кратко време: от септември 1862 г. – разпускането на Първата българска легия в Белград – до 21 октомври 1867 г. – смъртта на Раковски.

Картините вероятно са рисувани през втората половина на 1866 г. или през първата половина на 1867 г. По това време Раковски се установява в Букурещ в мушията „Циганка“, ръководена от братовчед му Никола Балкански. Тук през лятото на 1867 г. той е посетен от Иван Цанков, родом от Жеравна, участник в Тулчанската чета „Златна надежда“. Иван Цанков е върнат от главния войвода Панайот Хитов в Румъния, за да предаде шифровано писмо за действията на преминалото в България ядро от революционни дейци и за обстановката в страната.

Историческата ни литература, свързана с епохата на Българското възраждане, не разглежда въпросите за условията, при които живеят и работят нашите революционери.

Трябва да се посочи, че в мушията „Циганка“ Георги Раковски има добри условия за работа, макар че здравословното му състояние

ние непрекъснато се влошава. Не ще и съмнение, че и двете картини са закачени на стените в неговите стаи.

Събитията, свързани с Първата българска легия в Белград, оставят трайна и незаличима следа в душевността на Раковски, който се намира на върха на своята практическа дейност в борбата срещу националния поробител. Големият революционер е пред прага да осъществи бляна на своя живот – да възглави въоръжено доброволческо формиране, което да навлезе дълбоко в пределите на родината, за да я освободи. Неслучайно самият Раковски дава висока оценка на Първата българска легия: „Годината 1862 г. трябва да остане за българите забележителна и да се брои като първи постъп за политическия им независим живот“.

Зрим материален израз на това отношение е и тази картина. Тя разширява нашите представи за Раковски и с успех може да присъства в тематични или юбилейни изложби, посветени на легията и на националноосвободителните борби.

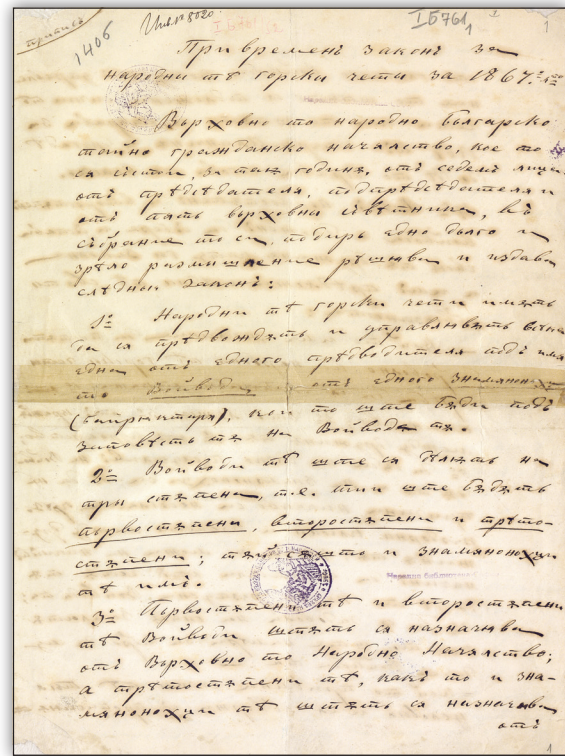
Д-р Николай Домусчиев, дългогодишен служител на Националния военноисторически музей

Създаването на Първата българска легия в Белград през 1862 г. е едно от най-ярките постижения на Георги Раковски в неговия забележителен път на революционен водач, политик и интелектуалец. Значението на Легията за развитието на българското националноосвободително движение е изтъквано неведнъж, защото става дума за истински обществено-политически феномен, за ново явление в сравнение с Българската земска войска (1811 – 1812), с българските отряди в армията на ген. Дибич (1828 – 1829) и Кримската война (1854 – 1856). При това именно Легията на Раковски е школата, в която израстват Стефан Караджа, Матей Преображенски, Христо Иванов Големия, Иван Кършовски, Христо Македонски, Димитър Попгеоргиев Беровски и десетки други борци за българската свобода. А в първата ѝ редица е бъдещият Апостол на свободата Васил Левски – най-яркият ученик и продължител на делото на Раковски.

В своя „Белградски план за освобождение на България“ Раковски предвижда създаване на военно формиране от около хиляда въоръжени българи, вкл. конница, две планински оръдия, двама хирурзи и т.н. Изгражданият в Сърбия „полк“ (названието „легия“ се налага през лятото на 1862 г.) трябва да се превърне в основа на истинска армия. Задачата е, навлизайки в България, тази добре екипирана и обучена военна сила да вдигне на въстание българите от двете страни на Стара планина, след което да достигне старата столица Търново и да обяви възкресяването на свободната българска държава.

Още от есента на 1861 г. Раковски започва истинска кампания за набиране на доброволци и финансови средства, влизайки във връзка с българите в Браила, Букурещ, Виена, Одеса... Създадените в Цариград и някои български градове „тайни дружинки“ изпращат хора в Белград, идват стотици доброволци от Мизия, Тракия и Македония, от Бесарабия, от емиграцията в Румъния и самата Сърбия. Възприетият „модел“ на военно строителство е предопределен от самите условия – в състава на бъдещия „полк“ влизат т.нар. Авангард под пряката команда на капитан Раковски и четите на войводите Ильо Марков, Иван Кулин, Стоян Македонец, Ташко Петров, Цеко Петков... Някои изчисления показват, че през пролетта и лятото на 1862 г. Раковски е можел да разчита на потенциал от около 1200 – 1500 бойци. Наред с примера на „Хилядата“ на Джузепе Гарибалди и въстанието в Сицилия през 1860 г. пред очите на Раковски е изграждащата се в Сърбия „Народна войска“ – учредената през 1861 г. опълченска сила, която да компенсира ограничената численост на армията на княжеството предвид васалното му положение към Османската империя. С навлизането си в поробените български земи Легията е трябвало да задейства масова мобилизация, като бъдат изградени и въоръжени сили по места. Със създаването на Вътрешната революционна организация в самата България този модел на изграждане на въоръжени сили е продължен и доразвит от Васил Левски и неговите съратници.

Легията е първообраз не само на армията, но и на свободната българска държава. Най-важната институция е учреденото от Раковски „Върховното началство“ – своеоб-

разен военен щаб, но и „Привременно правителство“, в чийто състав влизат някои от авторитетните участници в Легията. Факт са и представителните елементи на държавността – знаме, печат, униформи, други символи и практики. Държавен глава „в изгнание“ е самият Раковски, възприеман от чужди и свои като потенциален „княз“ на свободна България.

Знаем за избухналите спорове предвид представителните разходи, правени от „народния войвода“, възприети от някои негови съратници като прекален разкош и израз на тщеславие... Раковски се движел в Белград с файтон и почетен ескорт от „звардейци“, облечен „в старобългарска униформа <...> с бял капак на челото със заотгровий лъв“, в „мундир от червено сукно“. Когато през юни 1862 г. начело на хората си се включва в сраженията в Белград, Раковски е „на кон, със сабя в ръка, облечен в старобългарска царска дреха“. Тези „салтанати“ дразнят представителите на интелигенцията, особено Иван Касабов – помощника му.

В случая обаче правият е именно Раковски, съзнаващ смисъла на Легията по-добре от всички. Като неин водач той не е командир на доброволци или наемни войници, а политическа фигура, олицетворяваща изграждащите се „в движение“ българска армия и държава.

На 7/19 септември 1862 г. сръбските власти разпускат Първата българска легия. Раковски не губи присъствие на духа – напротив, неговата желязна воля и вроден усет за историята му дават сили да постъпи като истински държавник. Прощава се сърдечно със своите войници, като им благодари за храбрата и самоотвержена служба, окуражава отчаяните от неуспеха млади патриоти, че скоро ще дойде часът за ново свикване под знамената. Раковски дава висока оценка на Легията, като откроява най-важния резултат – цивилизованият свят научава и проумява, че българите не са „рая“ от покорни земеделци, занаятчии и търговци, а европейски народ, който съзнателно се стреми към възкресяване на погиналата преди векове своя държава.

Със създаването на Първата българска легия Раковски показва своите качества на национален лидер, на държавник в перспектива. И с пълно право настоящата 2021 г. е „Годината на Раковски“, призвана да върне бележития син на България на полагащото му се място в нашия национален пантеон! Дължим го на Раковски, но и на самите себе си...

Проф. Пламен Павлов

Оръжието на Георги Раковски

Рени Рошкева, уредник в Регионалния исторически музей – Русе

В съвременните музеи оръжието овеществяват героичното и го правят видимо за посетителите в музейна среда. Личното оръжие на националните ни революционери се възприема като маркер и доказателство за техния героизъм и саможертвата и е неизменна част от експонирането на историческите факти.

Регионалният исторически музей в Русе притежава важна реликва на нашето минало: сабя с инкрустиран надпис „Сава С. Раковски, 1 май 1854 год.“ (с остатъци от позлата). Въпреки липсата на писмени документи, начинът на откриването ѝ в голяма степен я свързва с името на Георги Раковски. Намерена е ръждясала при разрушаване на зид през 1955 г. След като пада ръждата, става видим надписът, който кара притежателите ѝ да я

Йорданов, за когото в семейството се знае, че е бил хайдутин, е недоказуема на настоящия етап, но може да се свърже със съществуващ друг разказ за историята на сабята на Раковски – този на Иван Н. Иванов, директор на Окръжния исторически музей – Русе, от 1972 до 1982 г. В книгата си „Силуети във времето. Исторически очерци за Русе и Русенския край“ той пише, че през декември 1978 г. като директор на музея получава писмо от Колю Киров Савов от с. Семерджиево, Русенско, в което е прикрепен и запис на разказа на Рада Йорданова Калмукова от същото село. От майка си Рада знае, че дядо ѝ Димо Ингъоза (живял в с. Ново село) е бил в легията на Раковски в Белград. Когато последният „се почувствал

война като преводач при щаба на турската армия Раковски работи за подпомагане на руските войски. Той застава начело на създаденото от него и неговите приятели „Тайно общество“ и посещава няколко български градове с цел да организира разузнавателни групи за набиране на информация. От спомените на Никола Обретенов (издадени през 1970 г.) разбираме, че това е и времето, когато той гостува в семейството на баба Тонка.

През 1854 г. Раковски е разкрит, арестуван и изпратен с конвой в Цариград, но по пътя успява да избяга. Известно време се подвизава с чета от 12 души в Котленския балкан, след което заминава за Нови сад. Трудно може да се стигне до еднозначен отговор на въпроса кога и как се разделя с тази сабя. През

№785, основен фонд, по информация от Иван Иванов).

В туристически пътеводители сабята е сочена като една от ценните вещи (заедно със стъкленицата със сърцето на Петър Берон) в музея „Котленски възрожденци с Пантеон на Раковски“. Няма сведения къде е оригиналът. При справка се установи, че тя е копие отново на „русенската“ сабя. При липса на информация за сабята фактът, че оръжието се излага в родния град на революционера, оставя впечатлението, че е оригинал.

Във фондовете на Националния военноисторически музей (НВИМ) се пази капсулна карабина с нож, с инв. № I-II-202. Карабината е предадена тук от Етнографския музей през 1942 г. с указание, че е на Раковски. На нея е изписан монограмът „Г. Р.“ ръкописно, годината 1867 и

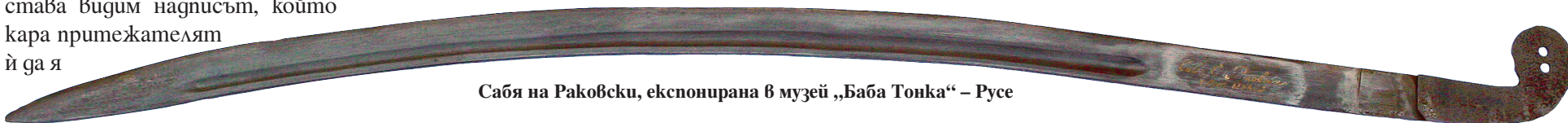

Кремъчен пистолет, съхраняван в Историческия музей в Свищов

1964 г. НВИМ прави нейно копие, което е изложено в експозицията му до 1987 г., свидетелства Н. Домусчиев.

Важно е да се отбележи, че в Котел се намира второ копие. Пред-

„Romania“. Карабината е капсулна, военна, румънска. Калибърът е 18 мм. Ножът е с кания, дължина 70 см, дължина на клина 58 см. Знае се, че за „нуждите на Пантеона на Раковски, намиращ се в родния му град Котел,

Сабя на Раковски, експонирана в музей „Баба Тонка“ – Русе

предаде в музея в Две могили, Русенско. В Русенския музей сабята е от 1967 г., без упоменаване, че е била преди това в друга музейна експозиция. Заведена е под №682н, Основен фонд, отдел „История на България XV – XIX век“. Върху нея е гравирани със злато надпис в два реда: „Сава С. Раковски/ 1 май 1854 год“. Дръжката липсва, дължината е 96,5 см, а дължината на клина е 83 см. В инвентарната книга на отдела като приносителят е отбелязан Гьоко Йорданов.

Тезата за връзка (макар и не пряка) на Раковски с роднина на Гьоко

сериозно болен, решил да се лекува в Румъния и минавайки през Ново село, оставил сабята и пушката на съхранение при Димо Ингъоза“. Отговорът на въпроса защо едва през 1978 г. е записан този спомен, ни отправя към честванията на 100-годишнината от Освобождението на България.

За познавачите на биографията на Раковски не е тайна неговото рождено име – Съби (или Сава в гръцкия му вариант). Датата на острието на сабята насочва изследователите към времето, когато след избухването на Кримската

ставяно е като „точно копие на оригиналната сабя“, собственост на вдъхновителя на българските легиони Раковски. Поставено е върху саркофага на революционера в Пантеона в родния му град. Описанието там е: „Сабя на Г. Ст. Раковски – копие, силно извито острие с улей, при основата му е изписано „Сава С. Раковски 1 май 1854 г.“. Кокалена дръжка, месингов (пиринчен) ограничител с две топчета надолу, а средата му сочи с връх надолу. Ширина на острието в основата 3 см, дължина на острието 88,5 см, дължина на сабята 100,5 см“ (инв.

майсторът на оръжия от Перник – Йоцко Г. Йоцов, направи точно копие на капсулната карабина“, според Н. Домусчиев (1996 г.).

За историята на кремъчните пистолети на Раковски, датирани 1864 г., той разказва в Известията на НВИМ, т. XI. При пренасянето на костите на Раковски от Букурещ в България през 1885 г. заедно с ковчежето в столицата са гонесени и неговите кремъчни „чифти пищови“. До 1908 г. са съхранявани в Народната библиотека, а след това до 1929 г. са част от фондовете на Народния етнографски музей. При откриването на Къщата музей „Алеко Константинов“ в Свищов – филиал на Народния етнографски музей в София, с посредничеството на Евдокия Петева оръжието на Раковски е прехвърлено в крайдунавския град.

Историческата справка за пистолетите, записани в Историческия музей – Свищов, в инвентар-

Капсулна карабина с инкрустирани инициали на Раковски, експонирана в НВИМ – София

Кремъчен пистолет
Съхранява се в НВИМ – София

Пресата и сабята

Д-р Михаил Симов, уредник в отдел „Възраждане“ на НИМ

ната книга „Възраждане“ под №86 и №87, уточнява: те са заведени през 1931 г. от г-р Цветан Радославов (автора на „Мила Родино“) от Свищов и постъпват в музея през 1933 г. Много по-късно по решение на председателя на Комитета за култура двата пистолета са разделени: единият остава в Свищов, а другият е предаден в Националния исторически музей (на „Народния музей – София“) през 1983 г., по сведение на Надя Ангелова от Историческия музей в Свищов.

Смята се, че при последното си преминаване през града на път за Влашко през 1855 г. Раковски оставя кремъчните пистолети у своя приятел Гаврил Хаджиденков, един от ръководителите на „Тайното общество“ в Свищов: „При пристигане в Свищов Раковски си оставил коня на хан, а пищовите у Гаврил х. Денков. През 1885 г., когато костите на революционера бидоха пренесени на 2 юни в София през Свищов, паменникът на Х. Денков, софийският учител Цв. Радославов ги предал на Държавния ни музей в София“, пише през 1929 г. протоиерей Стефан Ганчев. Това обстоятелство осветлява в някаква степен защо единият от пистолетите от Етнографския музей е върнат в Свищов (според разказа на Н. Домусчиев). Според изследване на Юлия Николова от 2008 г. Раковски оставя пистолетите при Цвятко Радославов, дядо и осиновител на Цветан Радославов. Все още има неуточнени факти относно оръжието на идеолога на българската революция. Както е известно, капсулни пистолети с аномация, че са на Раковски, са изложени в постоянната експозиция на НВИМ.

Оръжията като овеществена история спомагат за героизирането на личностите от българската националнореволюционна сага. Преклонението пред делата на поборниците за свободата ни се илюстрира с общественото преклонение и към използваното от тях оръжие. Макар в повечето случаи произходът на оръжията да е неясен, колективната ни памет, „настоящото на миналото“ по определението на Мари-Клер Лавабр, ги свързва с най-известните български революционери. Независимо дали са автентични, или не, те – оръжията, подобно на митовите, са важен ресурс за изграждане на героиката на националноконсолидиращите процеси и за създаването и поддържането на „големите исторически разкази“. Съвременните българи се нуждаят от такива и личността на Георги Раковски е опора за националния ни дух и сега.

В предговора на публикуваната преди столетие биография на Георги Раковски бележитият наш историк Михаил Арнаудов отбелязва, че колкото мощен е бил някога тласъкът от дейността на именития котленец върху възрожденските процеси в България, толкова слаб се оказва в наши дни споменът за него.

Днес тази констатация продължава да звучи като че ли актуално. Разбира се, на Раковски се отдава видно място в пантеона на дейците на националното ни възрождане, името му присъства във всеки школки учебник по история, но за неговата, продължила почти три десетилетия, неуморна работа в полза на народа, сред широката публика се знае сравнително малко. И нека това въстъпление не звучи толкова като обвинение в безразличие към родната история, колкото

турното развитие, стремежа към църковна самостоятелност и политическа независимост като неделими части от един продължителен процес на национално съзряване, извисяване на народния дух, възпитаване на поколение образовани, родолюбиви и целеустремени българи, които да изнесат на плещите си тежестта на борбата срещу османския угнетител.

Верен на схващанията си, той използва всички възможни средства за постигане на набелязаните цели. Цялата същина на всестранната дейност на Раковски е синтезирана в неговото категорично решение за открита борба с турското правителство „през пресата и сабята“, решение, на което той остава верен до края на живота си.

Националният исторически музей отбелязва 200-годишнината

волюционно движение, подготовка на неговите водачи и извоюване на българската свобода. Било като водач на чета в Балкана, изследовател на родната история, поет, публицист, дипломат или стратег на националната революция, Раковски неизменно се очертава като личност, водена от една и съща цел – борба за свободата и разцвета на отечеството, което още от „младости“ толкова силно възлюбил“.

Именно в тази светлина представя родоначалника на организираното революционно движение във възрожденска България изложбата „Пресата и сабята“.

Посетителите на НИМ могат да видят личното оръжие на Раковски – сабя и кремъчен пистолет, предоставени съответно от Регионалния исторически музей – Русе, и Историческия музей – Свищов.

като доказателство за отличаващата се със забележителен размах и всеобхватност, дейност на този „великан“ на Българското възрождане.

Раковски не може да бъде разглеждан единствено като революционер, войвода, военен стратег, учен, писател, поет, публицист, политик или дипломат: той е всичко това, взето заедно. Именно уникалното съчетание от качества на воин и просветител, непримирим революционер и пресметлив политик, талантлив писател и пламенен родолюбец прави от Раковски личност, оставила толкова дълбок отпечатък върху съзнанието на съвременниците и дала мощен тласък за възрожденския напредък на българския народ.

С блестящото си образование, рядката ерудиция и широтата на своя светоглед Раковски вижда кул-

от рождението на Георги Стойков Раковски със своята изложба „Пресата и сабята“, осъществена в сътрудничество с Регионалния исторически музей – Русе, Историческия музей – Котел, и Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Изложбата представя неуморната борба на човека, с чието име свързваме цяла епоха в националноосвободителното ни движение срещу угнетителите на българския народ, водена със силата на словото и оръжието.

Макар и още приживе да се чуват гласове, обвиняващи Раковски в ханотичност на действията, прочитът на богатото му документално наследство и публикуваните му трудове разкрива изключителна последователност и целеустременост в борбата със всички средства за повдигане на народния дух, създаване на масово националноре-

Представени са също така най-значимите трудове на революционера – поемата „Горски пътник“, книгите му „Няколко речи о Асеню Първому...“, неговият „Показалец...“, представляващ разгърната програма за етнографско проучване на българските земи; книгата „Ключ българского языка“; първото по рода си за България списание „Българска старина“, както и издаваните от него вестници, на първо място сред които се нарежда „Дунавски лебед“. Отделен акцент в изложбата е ковчезето, изработено специално за пренасянето през 1885 г. на костните останки на Раковски от Букурещ до София. Ковчезето е част от фонда на Историческия музей в Котел и е предоставено специално за изложбата.

Тя може да бъде видяна в Националния исторически музей от април до юли 2021 г.

Културно огнище на възраждащия се български народ

Георги Раковски и Болградската българска гимназия 1858 – 1878 г.

Никола Караиванов

След края на Кримската война от 1853 – 1856 г. според Парижкия мирен договор от 1856 г. гр. Болград и още 39 български села в Бесарабия преминават към територията на васалното на Турция княжество Молдова. През март 1857 г. султанът назначава за държавен глава на Молдова княз Никола Богориди.

През януари 1858 г. Георги Раковски пристига в столицата на Молдова гр. Яш по поръчение на българите от Галац да ходатайства пред княза да разреши да се открие в града българска печатница. Известно е от биографията на Раковски, че той и Никола Богориди са съученици и близки приятели от обучението си в най-елитното гръцко средно училище – Великата школа в квартала Куручешме в Цариград. В приемната на княз Богориди Раковски случайно се запознава с двамата депутати на бесарабските българи Панайот Греков и Георги Минчев, които носят подписка от жителите на Болград и 39 български села в границите на Молдова с молба да се открие в Болград българска гимназия.

Георги Раковски установява бързо приятелски връзки с тях и оценява тяхното горещо и силно родолюбие: „Въистина видях в тях чувства благородни и мисли родолюбиви!“. Той пише: „Ежедневно се виждах с тия пълномощници и им давах по възможност тия мои сърдечни български наставления“. Георги Раковски започва енергично да лобира пред своя приятел от ученическите години княз Богориди да издаде по-скоро указ за основаването на гимназия в административния център на бесарабските български села Болград – първата българска гимназия.

Още в Яш, оценили опыта, знанията и авторитета на Георги Раковски, от своя страна представителите на бесарабските българи Греков и Минчев му пред-

лагат да застане начело на гимназията като директор. За тази покана Раковски пише през март 1858 г. до Иван Иванов: „Тия же задоволни от мене, просиха ме да дойда в Болград и да съдействувам, щото по-скоро да се положи в действие това общополезно българско дело – гимназията. Аз с удоволствие приех това“. Дни по-късно Георги Раковски разбира, че турската власт настоява пред княз Богориди да бъде арестуван и изпратен в турската столица за изпълне-

ние на смъртната присъда, която има от турски съд. За Раковски става ясно, че е невъзможно да стане директор на гимназията в Болград на територията на васалното на Турция княжество Молдова. Той се прехвърля бързо на руска територия и през март 1858 г. се установява в гр. Одеса.

От черноморския град той изпраща благодарствено писмо до княз Никола Богориди: „А когато пълномощниците на българските поселения в Бесарабия се явиха и поискаха да бъде учредена гимназия в Болград, Ваша Светаост показахте така благосклонни чувства и без отлагане им позволихте исканото <...> Знайте добре, Ваше Сиятелство,

че бъдещето на българите е много по-светло от бъдещето на молдовците. Възползвайте се от обстоятелствата!“. В писмото си Георги Раковски посочва историческото значение и перспективата за образователния и културния просперитет на българите и тяхното „много по-светло бъдеще“, за което ще допринесе гимназията.

На 10 (22) юни 1858 г. е издаден желаният хрисовул (указ) от княза на Молдова Никола Богориди за откриване в гр. Болград на българ-

с проблемите на първото българско средно училище. Това е видно от писмата, които пише до училищното настоятелство в Болград, до отделни членове на Попечителния комитет (Панайот Греков) или до първия директор, а след това и гимназиален учител Сава Радулов. Раковски съветва да има сериозно отношение при подбора на учители и препоръчва да се осигури възможност на по-способните учители да отидат да специализират в чужбина, за да повишат своята на-

ное сия дело, от кое не само ваше преселение ождава светлая си бъдещност и човекоподобно благоденствие, но и цяла още България ще се ползва, и вашият град ще стане знаменит и славим между цял българският народ!

Неуказана наистина бъде моя ревност, и душевно наслаждение чувствувах за тая благополучна ваша първа постъпка! Молитвувам ви от сердца и в бъдещност, тако миролюбиво, и съгласно да следвате в ваше святое поприще, чрез кое само благополучно щете достигна в желаемия успехи! От колко аз имах чест да позная от ваши съграждани, казвам ви без притворност, че видех въистина родолюбци българи в сердца коих са е възродила ревност и благородное чловство заради просвещение народа нашего. Но ревност сия само тогава ще се опознае и оцени, кога са приложени в действие. По-скоро да се нареди средоточная сия гимназия в Болград, тоест да се доведат учени учители българи родом работи на первое начало, и да започнат да преподават. Знайте, че политическия обстоятелства са непостоянни и могат да се изменят! Ви имате наистина нужда от много работи за первое начало, но неустрашите са; само почнете да действувате, и все ще се нареди и устрои.

Постоянство с прилежание всяка работа довежда в свършенство. Вършете съобразно с настоящая обстоятелства и гледайте на начало още да положите добра основа. Понеже всяка работа, каквато основа и положи человек в начало, такъв и конец добива; а най-паче общенародна работа. Обозрявайте бъдността с проникателност, и въображайвайте бъдността си, че не вършите временна работа, но вечна, коя имат да разсъдят в бъдещност потомци, и да оценят ваша дела пристойно. Каква друга по-безсмъртна полза има человек на този временний

ска гимназия. По силата на този хрисовул Болградската гимназия е достъпна за децата на всички колонисти и чужденци, независимо от тяхното материално състояние, като единственото изискване е те да бъдат от православното вероизповедание. В този указ се прокламира, че „всички предмети в това училище ще се преподават на български език с изучаване и на руски език“.

Връзката на Георги Раковски с обществените и просветните дейци на българите от Бесарабия има голямо значение за развитието на Болградската гимназия в първите години от нейното съществуване. Където и да бъде, с каквото и да се занимава, той живее

учна и педагогическа подготовка.

Като програмен документ за Болградската гимназия може да се определи писмото от началото на април 1858 г., което Георги Раковски адресира до болгарските първенци Панайот Мумчиоглу (Греков), Дочо Христов, Никола Парушев, Иван Данчов и други „родолюбци българи жители болградски“.

Най-важните пасажи от тази програма за уреждането и развитието на гимназията са красноречиви: „В мое дошествие [пристигане] в Одеса известих се, че сте се събрали и съгласно без никакво разногласие сте избрали попечители [училищни настоятели] за управление на общонарод-

свят, разве да заслужи похвално име и неизгладима памет в потомството“.

От 18 октомври 1860 г. до 28 септември 1861 г. Сава Радулов пише на Раковски шест писма. Основните теми в тях са разпространението на вестник „Дунавски лебед“ в Бесарабия и Болград и репресиите на молдовската войска и полиция над бесарабските българи през ноември 1860 г. В писмо до Георги Раковски от 17 януари 1861 г. Сава Радулов изброява абонатите на в. „Дунавски лебед“ в Болград и под №8 посочва „Гимназията в Болград. За тия абонати ще ви се изпроводят парите за шест месеци предплатата...“. Този абонамент се отнася за библиотеката на Болградската гимназия, където е цялото течение на в. „Дунавски лебед“. В едно от писмата си до Георги Раковски Сава Радулов пише: „Вашиите слова се проповядват като думи святи по целий Болград“.

Макар след 1861 г. Георги Раковски да е ангажиран основно с организиране на освободителната борба на българския народ, той продължава да се интересува от проблемите на Болградската гимназия. От 1858 до 1878 г. тя израства не само като първо българско общообразователно средно училище, а се превръща в национален просветен център и културно огнище на възраждащия се български народ.

И през следващите години до 1866 г., когато Георги Раковски минава през Бесарабия и Болград, в общуването си на живо или в ко-

респонденцията си той се интересува от състоянието, проблемите и успехите на Болградската гимназия. Но годините 1858 – 1861 г. са основни от неговата дейност по отношение на първата българска гимназия, тъй като тогава тя започва да функционира като водеща институция на българската възрожденска просвета.

И съвсем закономерно след 140 години, в края на 1998 г. учителският колектив и родителите на възстановената през 1993 г. Болградска гимназия на общо събрание решават и предлагат патрон на гимназията да бъде Георги Раковски. С указ от 5 април 1999 г. на Министерския съвет на Украйна на Болградската гимназия е дадено името на Георги Раковски. В едно ателуе в гр. София е ушито знамето на гимназията с образа на Раковски. Гимназията „Георги Раковски“ в гр. Котел през април 1999 г. подарява на Болградската гимназия бронзов бюст на Раковски (скульптор акад. Иван Лазаров), отлят във Виена още през 1936 г. На 29 май 1999 г. тържествено е открит и осветен пред учебната сграда бюст-паметникът на Георги Раковски и е осветено знамето на гимназията. Така големите заслуги на великия българин Георги Раковски за създаването и развитието на първата българска Болградска гимназия са ознаменувани с патронно име, бюст-паметник и гимназиално знаме с неговия образ.

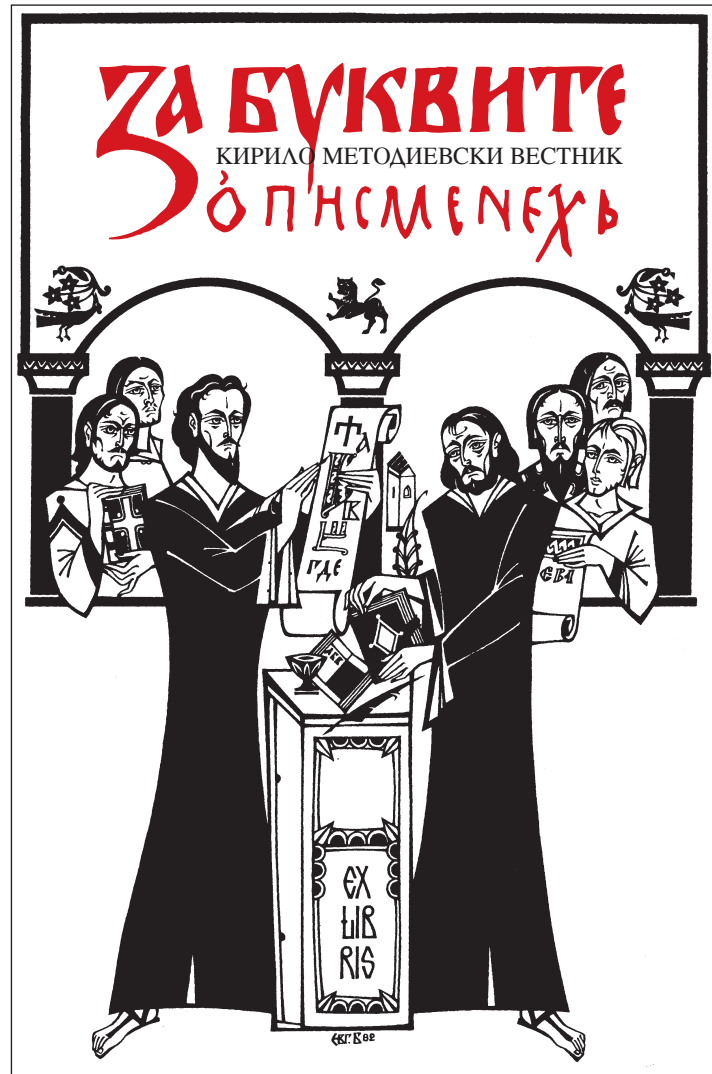
„Да се знае,
че истото ми име
е Георги Стойков
Раковски.“

„Любовта
към Отечеството
превзхожда всичките
световни добрини.“

„Отечество
и народност са две
най-хубави,
най-сладки и
най-утешителни
речи за
чувствителния
човек и той
жертвува за тях
сичко, що има
най-драгоценно
на света.“

„Нека всеки
запише дълбоко
в сърцето си:
свобода или смърт!“

„Млади юноши! Ви,
поколение днешно,
България от вас
чака в поприще
славно ви
да внидите сговорно,
племе удрете
лъжепророка!
Знамен азийски долу
да падне ниско,
лътва да вдигнете
венчана, миру
да се провикнете и
ви високо:
Живи България
пак славна!!!“

Екслибрис Евгений Босяцки

ISSN 1312-3785

Излиза от 1979 година

Бр. 64/април 2021 г.

Основател на изданието
ВЕСЕЛИН ЙОСИФОВ
С особени заслуги за списването
на вестник „За буквите – О писменехъ“
ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Главен редактор
Доц. ДИАНА СТОЯНОВА

Съредактор
Д-р ХРИСТО ХРИСТОВ
Редактор и коректор
СВЕТА ДЕКОВА

Графично оформление, редактиране и илюстрации
АНТОАНЕТА СЪРНЕВСКА

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН КОМИТЕТ

Съпредаватели
Проф. СТОЯН ДЕНЧЕВ, проф. ИРЕНА ПЕТЕВА

ДЖУЗЕПЕ ДЕЛ' АГАТА, ВЛАДИМИР ВАВРЖИНЕК,
ВАСЯ ВЕЛИНОВА, РАДОСЛАВ ВЕЧЕРКА, МАРЧЕЛО ГАРАЗАНТИ,
ДИМИТРИОС ГОНИС, ВАСИЛ ГЮЗЕЛЕВ, АКСИНИЯ ДЖУРОВА,
ИВАН ДОБРЕВ, НЕВЯНА ДОНЧЕВА-ПАНАЙОТОВА, АНТОН ДОНЧЕВ, НАДЕЖДА ДРАГОВА,
РУМЯНА ЗЛАТАНОВА, ДИМИТЪР ИВАНОВ, ИЛИЯ ИЛИЕВ, МАРИЯ ЙОВЧЕВА,
НЕДЯЛКО ЙОРДАНОВ, ИГОР КАЛИГАНОВ, КАЛИНА КАНЕВА, ДИМИТЪР КЕНАНОВ,
РУМЯНА КОНЕВА, МЕРСИЯ МАКДЕРМОТ, РОЛАНД МАРТИ, ПРЕДРАГ МАТЕИЧ,
ФЛОРИАН МЕСНЕР, ХАЙНЦ МИКЛАС, АЛЕКСАНДЪР НАУМОВ, СВЕТАЛИНА НИКОЛОВА,
КОНСТАНТИНОС НИХОРИТИС, ДМИТРИЙ ПОЛИВЯНИЙ, ГЕОРГИ ПОПОВ,
ЦВЕТИ РАДЕВА, ЮРИЙ РОСТОВЦЕВ, ТАТИНА СЛАВОВА, МАРИНА СМОЛЯНИНОВА,
ХРИСТО ТЕМЕЛСКИ, ФРАНСИС ТОМСЪН, СВЕТАОЗАР ЕЛДЪРОВ,
АННА-МАРИЯ ТОТОМАНОВА, ХРИСТО ТРЕНДАФИЛОВ, АНАТОЛИЙ ТУРИЛОВ,
ХИЛАДЕ ФАЙ, УИЛЯМ ФЕДЕР, КРИСТИАН ХАНИК, ПЕТЕР ШРАЙНЕР

Съдейници
Соня Пенкова, Красимира Александрова, Пламен Мерджанов
Ралица Йотова, Данислав Илиев, Стелмаша Йорданова

Университетска младежка академия за управление на знания
Компютърна лаборатория „Джон Атанасов“
Институт за информация и сигурност

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЗА БУКВИТЕ – О ПИСМЕНЕХЪ“
www.unibit.bg • www.zabukvite.org

Научен секретар
ЕВГЕНИЯ ВАСИЛЕВА

© Стефан Пеев, наборен шрифт Pliska
(GNU GENERAL PUBLIC LICENSE), 2016

София, 1784, бул. „Цариградско шосе“ № 119
e-mail: info@zabukvite.org

Печатница
АСКОНИ – ИЗДАТ

„... до дето ми държат крака и ръце, и до дето усецам и най-малка умна сила в себе си, не ще престана да работя в ползу народу си, кого съм на младост и тол[ко] силно възлюбил и от кого нямам друго по-драгоценно и по-свято нещо на свят!...“

